

Fig. 1. Thorvaldsen: Selvportræt (?). Skitsebogsblad, kat. 15. Bly.

EN ROMERSK SKITSEBOG

Den 8. marts 1797 kom Thorvaldsen med sin hund Hektor kørende ind i Rom ad vejen fra Neapel.

Hans rejse fra København til Italien ombord på en dansk orlogsfregat havde varet måneder, og undervejs gav kaptajnen sin passager følgende skudsmål i et brev til sin kone: »Den Herre har 400 Rdlr. om Aaret, og, Gud hiælpe ham selv! han holder Hund, snuer hele Formiddagen og spørger og sørger bestandig for Magelighed og Lækkerhed. Men alle her ombord holde af ham, da han er en godmodig Person«. Da Thorvaldsen endelig på Malta måtte forlade fregatten for at komme videre til Palermo, havde han ondt ved at skjule sin gråd over at se skibet gå fra sig, og den sidste del af rejsen blev fuld af fortrædeligheder og sprogvanskeligheder. En siciliansk kunstner, der anbefalede Thorvaldsen til sin broder i Rom, skrev: »Tale med ham kan du ikke, da han ikke forstaar italiensk, men

kun sit alemarkesiske sprog«. Fransk talte han heller ikke; derover beklagede Zoëga sig senere på året i brev til Frederik Münter. Han fik dog set Neapels mærkværdigheder og lærte også flere kunstnere at kende. Hos Chr. Heigelin, der var dansk generalkonsul i Neapel, traf han den et par år yngre tyske læge Christoph Heinrich Pfaff. Sammen besteg de Vesuv, og Thorvaldsen fik en plads i hans vogn på rejsen til Rom.¹ Pfaff havde tilbragt nogen tid i København, hvor han omgikkes familierne Brun og Münter. I Rom var han venner med Zoëga, til hvem Thorvaldsen i forvejen var anbefalet af Frederik Münter. Pfaff var en beundrer af Asmus Jacob Carstens og kendte maleren J. A. Koch, som Thorvaldsen senere delte bolig med. Af sin tilfældige rejsefælle bragtes Thorvaldsen således straks ind i det milieu, han kom til at færdes i hele sin romertid.

»Enhver, der har Raad til i levende Live at være i Paradis, burde rejse til Rom«, mente Goldschmidt en menneskealder senere. Det Rom, som Thorvaldsen tilbragte sine stipendiatår i, var dog langt fra noget paradisisk sted. Dagliglivet var i begyndelsen mærket af de stadige tumulter, der fulgte i den franske revolutions spor, og senere skabte kampene, der førtes mellem Napoleons tropper, romere og neapolitanere, og som bølgede frem og tilbage om byen, bitter nød for store dele af befolkningen. De fremmede kunstnere var allerede draget bort i stort tal, og de berømte kunstværker i Vatikanet og privatsamlinger førtes væk af franskmændene for at blive indlemmet i Louvre.

Thorvaldsens tilværelse i hans første romerår kender vi i omrids uden mange detaljer fra hans sparsomme breve og indberetninger til København. I vinteren 1797-98 skrev han til Abildgaard: »... ved min ankomst i Rom [over]vældede mig de mange merværdigheder som denne Bye frembyder saaledes at ieg ikke viste hvo[r ieg] skulde begynde. Ieg kunde her ikke haabe at gjøre nog[en Be]mæring der fortiente at meddels førend at ieg h[av]de giødt mig bekendt med det Hele og dets fonemmeste Delle; ikke Heller kunde ieg ligge Hand paa arbeædet entil ieg havde inrettet mig og funden et beqvem Verksted. Ieg har nu seet og til dels allerede studeret de fornemmeste Ting her, ieg har giot mig bekendt med askellige kunstnere og andre personer som intresere sig for kunsten af hvis omgan ieg kan Reæne paa at profeterre ved mit ophold her«. Den næste vinter fortsatte han sin skildring: »Jeg har ikke meget behageligt at ommælde, thi i al den tiid ieg her har tilbragt har ieg oplevet en Nyhed efter den anden, men ingen af dem til Konstens Fordel. Roms Tab har været udhyre fra

Fig. 2. Jean Duplessi-Bertaux: Den romerske republik proklameres på Kapitol 1798.
Radering efter Carle Vernet.

alle Sider, [i] Museerne og Kirkerne er de beste Konst Verkker borte og Privat Gallerrierne som Corsini Colonna Borghese og andre har solt de beste af deres Malerrier«.

I foråret 1800 beklagede han sig over at hans pension ikke kunne strække til »for alting hvad Levnetsmidler angaar er fire gange saa Dyrt som de nogen Tiid har været«. Han sendte, således som det forventedes af en akademistipendiat, flere billedhuggerarbejder hjem til København og fik til sin forbitrelse den kostbare fragt trukket fra sit magre stipendium. Nogle af disse arbejder er senere kommet i Thorvaldsens Museums eje: en lille gruppe af Bacchus og Ariadne, nogle kopier i marmor af romerske buster, en portrætbuste af filosofen Tyge Rothe og en lille gentagelse af den ene af de kolossale hestebetvingere fra Monte Cavallo. Andre er siden forsvundne. Alt i alt var hans produktion så beskednen, at man i en liste over kunstnere i Rom omkring 1800 og deres arbejder kan se hans navn nævnt med tilføjelsen »fa niente«, laver ingenting.

Hen på efteråret 1800 var han dog i gang med arbejdet på en Jason i naturlig størrelse, men manglede de 36 scudi, det ville koste at lade den forme og måtte derfor slå modellen ned. En ny version af statuen i kolossalstørrelse stod færdig i ler i vinteren 1802-03, Friederike Brun lod den støbe i gips, og da Thomas Hope kort efter bestilte den udført i marmor, var Thorvaldsens egentlige læreår til ende.

Til det lidt knappe billede, vi har af Thorvaldsen i denne afgørende periode, i hvilken han formedes både som kunstner og som menneske, kan der nu føjes adskilligt ved betragtning af en skitsebog med tegninger, som nyligt er fremdraget af ubemærketheden.² Det lille hefte, der måler 11,5 × 15,5 cm og består af 44 sider, tilhører Det kongelig Norske Videnskabers Selskabs³ Bibliotek i Trondheim og bærer påskriften: »Ungdoms Arbejder af Albrekt Thorvaldsen – da han først kom til Rom i 1796 – fundet iblandt hans gamle Papierer og bor[t]taget med hans Tilladelse den 27. Februar 1831 af Jørgen Knudtzon«. Det er skænket til biblioteket af konsul Christian Knudtzon i 1868 og har været henlagt i »Skuffen med Rariora«.

Thorvaldsens forbindelse med den Knudtzonske slægt er ofte skildret.⁴ Konsul Christian Knudtzon (1787-1870) var en ældre broder til Jørgen Knudtzon, Thorvaldsens ven, der tilbragte størstedelen af sit liv på rejser i udlandet og ofte besøgte billedhuggeren i Rom. Hans smukke, vågne træk har Thorvaldsen gengivet i en buste, modelleret 1816. At skitsebogen virkelig stammer fra Thorvaldsens første år i Rom, således som Knudtzon, vel efter billedhuggerens egen angivelse, har noteret på bindet, er der ingen grund til at tvivle på, selv om Thorvaldsen, når det kom til spørgsmål om sine arbejder var, hvad P.O.Brøndsted⁵ kaldte »den rædsomste Confusionsmand man kan tænke sig«. Tegningerne i skitsebogen minder om visse andre i to lidt større skitsebøger, som Thorvaldsen må have benyttet i begyndelsen af sit romerophold, og de er meget forskellige fra hans manddomsårs pragtfulde skitser, gennem hvilke han søgte sig frem til stillingsmotiverne i sine plastiske arbejder. Tegningerne i Trondheim er hastige rids og små skitser af figurer, landskaber og kunstværker, og de synes nøgternt at referere, hvad han så i Rom og på sine ture ud i dens omegn. Et fuldstændigt katalog med gengivelser er trykt p. 26-39.

Ingen af bladene bærer nogen påskrift, og ved første syn kan man tænke som Ernst Meyer, der i Rom fik en ham ukendt til bords og siden beskrev sit problem med ordene: »Det er ligesom en krukke, der ingen hanke har, man ved ikke hvor man skal tage den fat.« Hvorsomhelst i Roms hundreder

Fig. 3. Palliati på hver side af en romerinde som Pudicitia.
Romersk gravrelief, marmor. Galleria Borghese, Rom.

af kirker og paladser, gallerier og haver kan Thorvaldsen have været med sin skitsebog i hånden. Han nævnte selv engang for Oehlenschläger, at han i det første år i Rom så »det altsammen«. Antageligt var Thorvaldsens nøgle til, hvad han skulle se, Vasi's »Itinerario istruttivo di Roma« fra 1791. Ganske vist bragte han med sig til Italien den for Roms vedkommende mere kortfattede »Die vornehmsten Europäischen Reisen«⁶ af G.F.Krebel, men et eksemplar af Vasi findes i Thorvaldsens bogsamling, og fra dens sider drysset endnu fint grus og planterester ud. Man kan tro, at Thorvaldsen har haft den med sig i det romerske landskab.

Flere af skitsebogens blade viser netop tegnende kunstnere i det frie (kat. 3, 6, 15, 18 og 20). Den unge mand med kokarde i den bredskyggede hat (fig. 1) synes ved sammenligning med andre portrætter af Thorvaldsen at være et selvportræt. Kokarden er utvivlsomt den franske, og af dens tilstedeværelse kan Thorvaldsens stilling til de politiske begivenheder om-

kring ham måske udledes. Trikolorekokarden sås første gang i Rom 1793 og dens bærere blev udsat for forfølgelser. I februar 1798 proklameredes imidlertid den jakobinske republik, frihedstræet rejstes på Kapitol (fig. 2) og den italienske armés sejrssang lød: *Romains, fondez au Capitole le Temple de la Liberté.*⁷ Republikken blev dog styrtet allerede to år senere, da neapolitanske tropper triumferende drog ind i Rom. Zoëga, der i denne tid på mange måder var tugtemester for Thorvaldsen, betragtede til at begynde med det franske styre som et lykkeligt skridt henimod friheden, men skuffedes senere i sine forventninger. Antagelig har Thorvaldsen, der ofte omtales som »frihedsmand«, og den kreds af kunstnere, han færdedes iblandt, delt Zoëga's tro på jakobinerne som repræsentanter for fremskridtet.

Den vigtigste skikkelse i Thorvaldsens kreds var Carstens, men han er ikke at finde blandt de tegnende personer i skitsebogen. Ingen af dem har den for ham karakteristiske bagudskrånede pande. Carstens var desuden ved Thorvaldsens ankomst allerede så svag, at han kun kunne bevæge sig ud til hest, og han døde i maj 1798. Derimod har en af skikkelserne (kat. 3 og 6) et aparte fremskudt mundparti, der leder tanken hen på maleren Johann Martin von Rohden, hvis træk kendes fra flere portrætter.⁸ Rohden var en original personlighed, hvis landskabsmalerier og -tegninger endnu er lidet kendt, men hvis lyriske opfattelse af Italiens natur er af en sjælden klarhed og skønhed. At Thorvaldsen kendte ham, ved vi, idet de begge, vistnok i 1797, deltog i modeltegning i et privatakademi,⁹ der var oprettet for at bøde på de utilstrækkelige muligheder for aktstudier på Lukasakademiet, og som lededes af Joh. Chr. Reinhart.

Rohden har tegnet i parken i Villa Borghese,¹⁰ der ligesom hovedbygningen var åben for besøgende. Det var her, under en af parkens stenege, at Thorvaldsen slyngede et sjal omkring den tiårige Ida Brun og bad »o kuns nogle stillinger!«, mens han trådte et par skridt tilbage for at iagttage den klassiske skønhed i den levende statue, som barnet ved sine bevægelser blev til. Her tegnede han også efter virkelige antikker, efter en romersk statue (kat. 17), efter sarkofagrelieffer (kat. 26, 30 og 37) og efter andre romerske relieffer (kat. 2 og 9, fig. 3). Flere af reliefferne sad dengang indmuret på fuglehusene i haven eller på casino'ets facade, men blev i årene mellem 1801 og 1809 sammen med hundreder af andre kunstværker fra samlingerne afgivet til Louvre af fyrst Camillo Borghese, der var gift med Napoleons yndlingssøster Pauline.

Fig. 4. Grædende yngling. Relief fra romersk sarkofag.
Marmor. Louvre.

Thorvaldsen har ikke gengivet skulpturerne som maleriske overleveringer fra fortiden og har heller ikke pointeret deres realisme. Det, han har søgt at uddrage af dem, er deres omrids og deres bevægelsesmotiver. En af grupperne, den knælende skikkelse foran den siddende sejrherre, gjorde Thorvaldsen for eksempel senere brug af i sit relief »Priamus bøn-falder Achilles om Hektors lig«. Sarkofagrelieffet med den grædende yngling (kat. 37, fig. 4) har også interesseret en anden klassicistisk kunstner: det er gengivet af Jacques Louis David i en tegning (fig. 5), der nu findes i Fogg Art Museum.¹¹ Men medens Thorvaldsen lader den unge mand af-tørre sine tårer med en let gestus, bliver den samme bevægelse hos David udtryk for en målløs smerte.

En anden af skitsebogens tegninger med antikt forbillede (kat. 23) stammer fra et gravalter, som dengang antagelig stod i Palazzo Albani's gård. Det er et relief med en vinget genius støttende sig til en nedadvendt

Fig. 5. J.L.David: Grædende yngling. Efter romersk relief, pen.
Courtesy of the Fogg Art Museum, Harvard University, Grenville L. Winthrop Bequest.

fakkel, det af Lessing i »Wie die Alten den Tod gebildet« skildrede dødsymbol, der benyttedes af alle nyklassicistiske kunstnere, også af Thorvaldsen. I Palazzo Giustiniani tegnede han en statue af en stående romerinde (kat. 36). Om derimod den vingede figur med frygisk hue (kat. 5), siddende på en løvetrone, er tegnet efter en antik er usikkert. Selv om motivet leder tanken hen på antikke tronende Kybelefigurer har Thorvaldsen dog måske snarere aftegnet et maleri eller en skulptur, der stod i forbindelse med de politiske omvæltninger. Ved de offentlige fester til republikkens ære opstilledes ofte kunstværker som dekorationer, der hurtigt forsvandt igen. En lignende tronende kvindefigur med frygisk hue, som symbol på »La République«, findes således blandt den franske billedhugger Joseph Chignards værker.¹²

Ingen af de antikke skulpturer, som Thorvaldsen har tegnet efter i skitsebogen, hørte til de dengang berømteste. Da den engelske billedhugger

Fig. 6. Marcello Venusti (?): Madonna del Silenzio.
Olie på træ. Galleria Nazionale, Rom.

Flaxman i 1792 i Rom noterede sig, hvad han for antikke skulpturers vedkommende anså for »the cream of the finest things in Rome«, omfattede listen bl. a. Laokoon, Furbensdræberen, Amor og Psyche, Borghesevasen og Apollo Belvedere.¹³ Heller ikke blandt malerier har Thorvaldsen opsøgt de uundgæelige, store forbilleder såsom Carracci'ernes udsmykning af Galleria Farnese og Raffaels fresker i Vatikanet.

Tegningen af den hellige familie (kat. 19) er udført efter et lille billede¹⁴ (fig. 6), som dengang hang i Palazzo Corsini og som sagdes at være af Michelangelo. Det menes nu at være malet af Marcello Venusti, dog med motiv fra en tegning af Michelangelo. For mange af kunstnerne i Thorvaldsens kreds stod Michelangelo i skyggen af Raffael, og han betragtedes som en forstyrret af det antikke mådehold. Carstens derimod beundrede ham, hvad der kan have ført til Thorvaldsens interesse for billedets komposition.

Et par figurgrupper med sibyller og profeter (kat. 12, 14 og 32) har Thorvaldsen kopieret efter malerierne i loftet i et af kirken S. Maria del

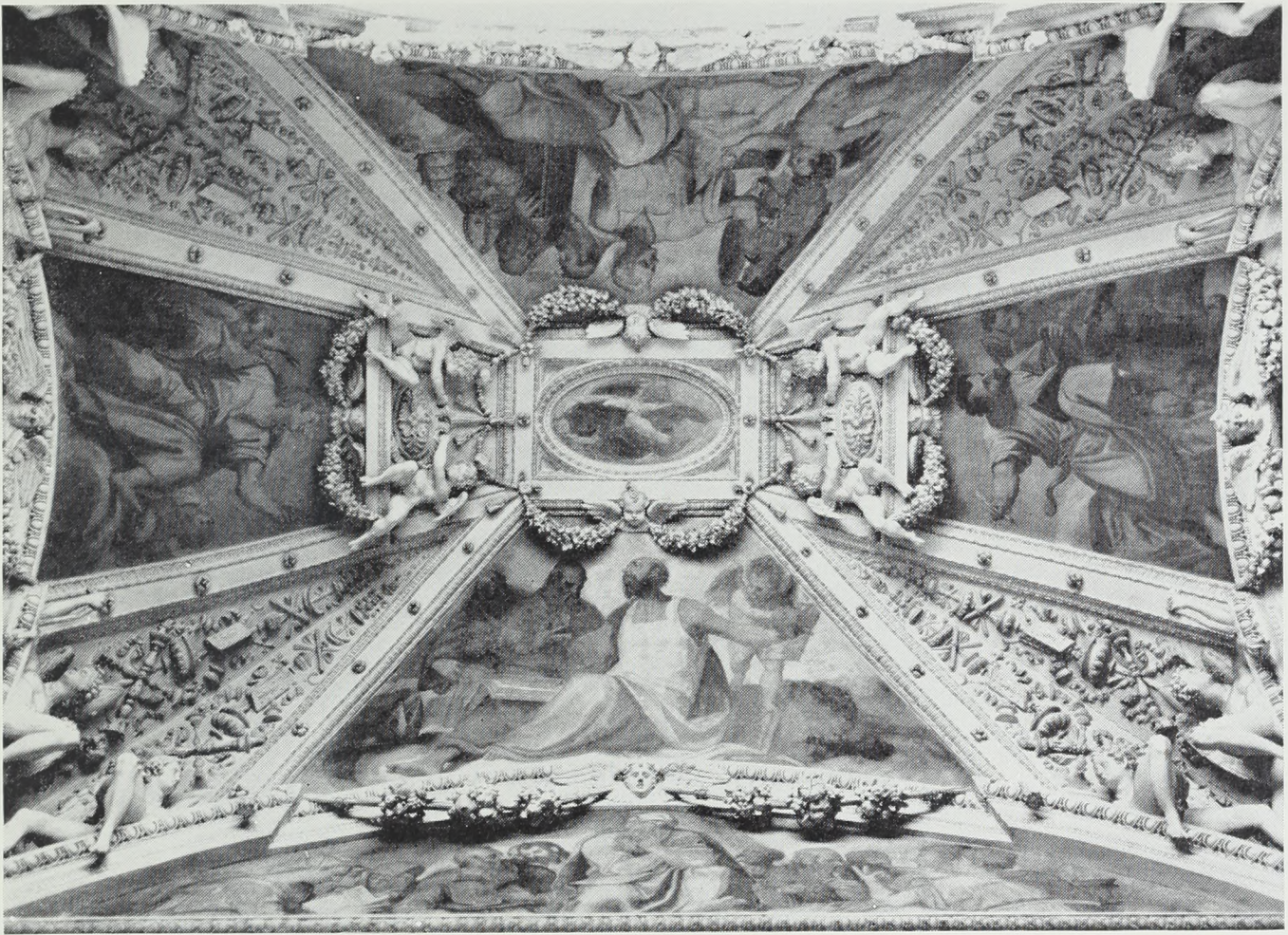

Fig. 7. Giulio Mazzoni: Loftsdekoration.
Cappella Teodoli, S. Maria del Popolo, Rom.

Popolo's kapeller (fig. 7). Både malerier og stukkaturer er udført af Giulio Mazzoni i sidste halvdel af 16. århundrede. Mazzoni var elev af Vasari i Firenze, og han udførte 1556-60 i Rom de ejendommelige dekorationer af Palazzo Spada's gård og facade.

Kvinden, der knæler med et barn (kat. 27), har Thorvaldsen også set i S. Maria del Popolo. Figurerne findes i forgrunden af fresken »Herakleios med korset« og er malet af flamlænderen Peter van Lint imellem 1635 og 40. På Thorvaldsen's tid tilskrev man en anden flamsk maler, Louis Primo, billedet. Peter van Lint var en Antwerpenmester, der i nogle år levede i Rom og arbejdede med freskomaleri. Han havde som de fleste flamlændere, der var vant til at arbejde i lille format og i olie, vanskeligt ved at gennemføre de store figurkompositioner i freskoteknik.

De to engle (kat. 35), der stikker hovederne sammen, har Thorvaldsen også fundet i S. Maria del Popolo, i et stort alterbillede med Kristi dåb (fig. 8). Det er udført omkring 1700 af Pasquale Rossi, en romersk maler, der

Fig. 8. Pasquale Rossi: Kristi dåb.
Cappella Pallavicini, S. Maria del Popolo, Rom.

fik sin første uddannelse i Venedig og som efterlignede både Tizian og Correggio. Den Correggio'ske sødme i de to englehoveder hos eklektikeren Rossi er forsvundet i Thorvaldsens rids, men han kan mange år senere have haft det italienske billede i erindringen, da han modellerede de to små engle, der holder et klæde på relieffet »Kristi Dåb« i Vor Frue Kirke.

Visse af tegningerne (f.eks. kat. 1 og 10) er udført efter malerier, der endnu ikke har kunnet identificeres. Andre, som portrætterne af manden med den trekantede hat eller den præcise tegning af en maler i det frie,¹⁵ er tegnet efter levende model. Adskillige tegninger er rids efter bygninger og landskaber i eller omkring Rom. Ponte Milvio med det middelalderlige tårn, sådan som broen så ud før Valadier's ombygning i 1805, har Thorvaldsen gengivet på tre forskellige blade (kat. 21, 25 og 29). Man finder også Peterskirken set fra vest (kat. 11), Piazza del Popolo tegnet ude fra Via Flaminia (kat. 31) og et middelaldertårn (Tor di Quinto Lazzaroni), i nærheden heraf (kat. 41). En landskabstegning (kat. 38), hvor den store him-

mel er fyldt af lys og skyer, ser ud til at være fra Kampagnen, og to skitser efter arkitektur (kat. 42 og 43) stammer fra Grottaferrata.

Det billede af Thorvaldsens færd i Rom, som tegningerne i skitsebogen giver, kan suppleres ved betragtning af andre, der findes i privateje eller i Thorvaldsens Museum. Ingen af dem har den sammenhængende rytme eller den blide bevægelse, der senere blev så karakteristisk for Thorvaldsen. De er endnu ikke rensede og befriede for vægt. Derimod afslører de en for os næsten ukendt Thorvaldsen, overvældet og forvirret af indtryk ved sin ankomst til Rom. Den svenske digter P. D. A. Atterbom oplevede den samme følelse i begyndelsen af sit eget ophold i Italien. Han havde derfor forståelse for Thorvaldsens situation, som han beskrev således:

»Under denna tid syntes han fullkomligt overksam, tills äntligen hans inre hunnit utbilda en jämvikt mellan sig och omgivningens mäktiga inflytelser, mellan uppfattningen och återspeglingsen, eller så till sägandes mellan födoämnen och digestion; då började han själv bilda oförgängliga organismer, och ådagalade med sin Jason, att han nu var bliven myndig och fri«.

DYVEKE HELSTED

KATALOG

MS 760 i Det kongelige Norske Videnskabers Selskab

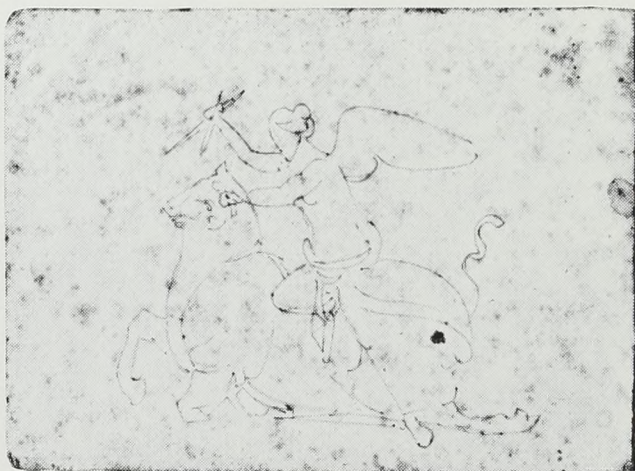
Uindbundet skitsebog, bestående af 22 blade (44 sider) hvidt papir. 11,5 × 15,5 cm. Mellem side 26 og side 27 et blad udskåret, side 31-32 løst indsat. Vandmærker: blad 7-15 og 17-22 ribbet. Skitsebogen indlagt i hvidt papiromslag med ovalt stempel: »Det kongelige Norske Videnskabers Selskab Throndhjem«, blækpåskrift: »Haandtegninger af Thorvaldsen / I Skuffen med Rariora« og blyantspåskrift: Gave fra Konsul Chr. Knu[d]tzon 1868«.

1. Blækpåskrift: »Ungdoms Arbejder af Albrekt Thorvaldsen – da han først kom til Rom i 1796 – fundet iblandt hans gamle Papierer og borttaget med hans Tilladelse den 27. Februar 1831 af Jørgen Knudtzon«.

Madonna med barnet, halvfigur i skyer. Madonna tilhyllet, barnet i lang kjortel. Forneden tre knælende, skæggede gejstlige. Blyant.

Antagelig efter maleri.

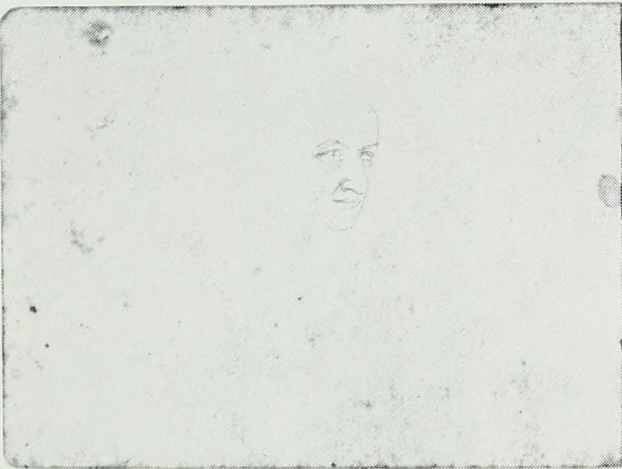
2. Vinget kvindeskikkelse, som sætter sit højre knæ mod ryggen af en tyr, der er tvunget til jorden, og som griber med venstre hånd i dens ene horn og med højre løfter en daggert over tyrens hoved. Blyant.

En lignende tegning af Thorvaldsen i Oslo's Nasjonalgalleri (Kobberstiksamlingen nr. 24/9) er udført efter et romersk relief, »Victoria, der ofrer en tyr«, marmor, h. 93 cm, b. 100 cm, nu i magasin i Louvre, tidligere i Villa Borghese i Rom, indmuret i hovedbygningens vestfacade. Der findes flere antikke varianter af dette motiv, men selv om skitsebogens tegning i enkeltheder afviger

ubetydeligt fra Louvre-relieffet, er tegningen dog antagelig udført efter dette. – Domenico Montelatici: Villa Borghese fuori di Porta Pinciana, Rom 1700, p. 139. – W. Fröhner: Notice de la sculpture antique du Musée imperial du Louvre, Paris 1869, nr. 480.

3. T.v. siddende sammenkrummet mand, der sover (eller tegner, bøjet over papiret), t.h. siddende mand på klapstol, der tegner i en skitsebog. Begge klædt i lange frakker og med store hatte. Blyant. Manden på klapstolen kan muligt identificeres med maleren Johann Martin von Rohden (1778-1868).

4. Ansigtsmaske af mand, 3/4 profil t.h. Blyant.

5. Vinget kvindelig figur i chiton, med frygisk hue, siddende på løvetrone, set forfra. Blyant. Antagelig efter maleri eller skulptur.

6. Siddende mand, der tegner i en skitsebog. Blyant. Samme person som er tegnet i skitsebogen (kat. 3); Johann Martin von Rohden?

7. Dansende eller svævende kvindelig figur i dobbelt chiton. Blyant.

Antagelig efter maleri eller skulptur.

8. Let rids af en mand, set en face med venstre arm løftet og drejet hen foran overkroppen, venstre ben bøjet. Blyant.

9. Palliati, romere i kappe, på hver side af en romerinde som Pudicitia. Blyant.

Efter romersk gravrelief med legemsstore figurer, antagelig fra første årh. e.Kr., i Villa Borghese. Marmor.

Paola della Pergola: La Galleria Borghese in Roma, Rom 1960, nr. CLXXXVI.

10. Otte knælende figurer og en stående. I baggrunden det nederste af en søjle på postament. Blandt personerne en olding med stav og to børn. Blyant.

Antagelig efter venstre side af maleri med religiøst motiv.

11. Kuppelkirke bag pinjetræer. Blyant.

Antagelig Peterskirken set fra vest.

12. Profeter og sibyller. Blyant.

Efter loftsdekoration af Giulio Mazzoni (1525?-1618?), i Cappella Teodoli, S. Maria del Popolo, Rom, freske i lunetten mod syd. Se også skitsebogen kat. 14 og 32.

Mariano Vasi: *Itinerario di Roma*, Rom 1791, p. 34; A. Venturi: *Storia dell'arte italiana IX*, 6, 1933, p. 471.

13. Rids af siddende mandlig model(?), siddende tegnende(?) mand, stående og liggende model(?). Blyant.

14. Profet og sibyller. Blyant.

Efter loftsdekoration af Giulio Mazzoni i Cappella Teodoli, S. Maria del Popolo, Rom, freske i lunetten mod vest. Se også skitsebogen kat. 12 og 32.

15. T. v. siddende tegnende mand, i profil t. v. med skitsebog støttet mod højre ben, der er sat op på den lave mur, han sidder på. Bredskygget hat med kokarde, halvlangt hår, højt halsbind, frakke med store opslag, knæbukser. T.h. lignende (eller samme?) figur set forfra, med benene overkors, kæp ved siden. Blyant.

Antagelig Thorvaldsens selvportræt.

16. T.v. stående mand i profil t.h. i lang kjortel og folderig kappe, støttet til stav. T. h. siddende skægget mand i lignende dragt, med løftet højre hånd. Blyant.

Antagelig efter maleri.

17. Stående kvinde i antik dragt med overslag og skråbånd eller -rem. I højre løftede hånd en blomst. Blyant.

Efter romersk statue, restaureret som muse, i Villa Borghese. Marmor.

Paola della Pergola: La Galleria Borghese in Roma, Rom 1960, nr. CXXVI.

18. Tegnende mand, siddende i det frie, i dragt af samme art som på tegningen kat. 15. Blyant.

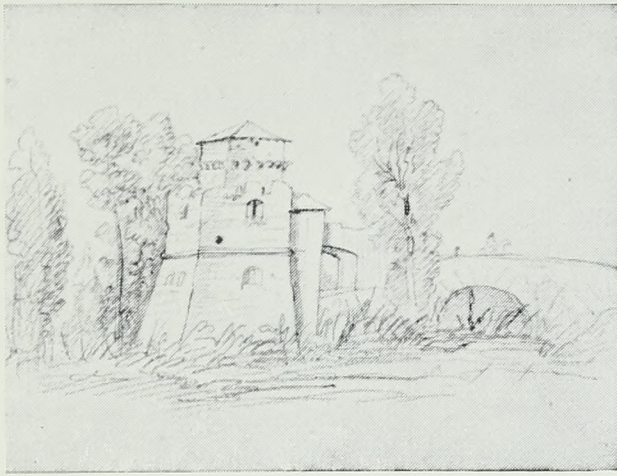
19. Madonna med barnet, Josef og den lille Johannes. Blyant.

Motivet fra tegning af Michelangelo »Madonna del Silenzio«, tilh. hertugen af Portland. Thorvaldsen har tegnet efter én af mange versioner af Marcello Venusti (1512-1579), tidligere i Palazzo Corsini, nu i Galleria Nazionale, Palazzo Barberini, Rom. Olie på træ, h. 40 cm, b. 28 cm.

Catalogue de la Galerie Nationale, Rome, compilé par Nolfo di Carpegna. 1955, p. 59 og fig. 50. (Inv. F. N. 592); Michelangelo's tegning publiceret i Burlington Magazine 1951, nr. 582, p. 279-81.

20. Siddende, tegnende mand, måske den samme som på tegningen kat. 15. Blyant.

21. Bro med tårnbygning og omgivende træer. Blyant.

Ponte Milvio (Ponte Molle) med dens middelalderlige portanlæg, inden Giuseppe Valadier's ombygning i 1805. Se også skitsebogen kat. 29.

Side 22 blank.

23. Stående vinget genius, der sovende støtter sig til nedadvendt fakkel. Blyant.

Efter relief på gravalter for den femtenårige Quintus Caecilius Ferrox, antagelig fra omkring 100 e. Kr. Fandtes ifølge Zoëga: *Li bassirilievi antichi di Roma I*, Rom 1808, p. 79, »nel portico del cortile grande« i Palazzo Albani (nuv. Palazzo del Drago, Via Quattro Fontane). Omtales senere af Morcelli, Fea og Visconti (*La Villa Albani descritta*, Rom 1869, nr. 276) i Villa Albani, hvor det nu findes.

Side 24 blank.

25. Bro med tårnbygning. Blyant.

Ponte Milvio. Se også skitsebogen kat. 21 og 29.

26. Knælende amazone foran siddende kriger med hjelm. Bagved stående kriger og chitonklædt unge pige. Pen.

Efter romersk relief, formentlig Achilles med en besejret amazone, nu i Villa Borghese's Porticus. Indtil 1815 indmuret på et af fuglehusene i parken. Stammer antagelig (ligesom relieffet, der er gengivet skitsebogen kat. 30) fra en amazonesarkofag, som indtil 1808 fandtes i Villa Borghese og nu er i Louvre. Marmor, h. 91 cm, b. 90 cm. Carl Robert: Die antiken Sarkophag-Reliefs II, Berlin 1890, nr. 91.

27. Knælende kvinde, der peger, og stående barn. Blyant.

Efter figurer i forgrunden t. h. på freske af Peter van Lint (1609-1690): Herakleios med korset, S. Maria del Popolo, Rom, fjerde kapel t.v. Fresken udført ca. 1635-40. På Thorvaldsens tid tilskrevet flamlænderen Louis Primo (på italiensk Luigi Gentile). Mariano Vasi: Itinerario di Roma, Rom 1791, p. 35; Leo van Puyvelde: La peinture flamande à Rome, Bruxelles 1910, p. 187-88.

28. Maler ved sit staffeli, siddende på klapstol under parasol. Blyant.

29. Bro med tårnbygning. Blyant.

Ponte Milvio. Se også skitsebogen kat. 21 og 25.

30. Nøgen kriger med hjelm og sværd griber knælende amazone i håret. Blyant.

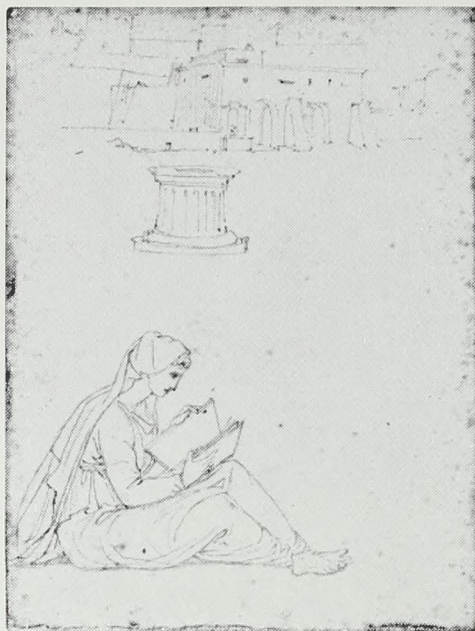
Efter romersk relief, nu i Villa Borghese's Porticus. Indtil 1815 indmuret på et af fuglehusene i parken. Stammer antagelig (ligesom relieffet, der er gengivet skitsebogen kat. 26) fra en amazesarkofag, der indtil 1808 fandtes i Villa Borghese og nu er i Louvre. Marmor, h. 91 cm, b. 90 cm.

Carl Robert: Die antiken Sarkophag-Reliefs II, Berlin 1890, 91 a.

31. Kuppel, kampanile med små hjørnetårne ved spirets fod, rektangulært tårn med murkrone, og flere andre bygninger i landskab med træer. Blyant.

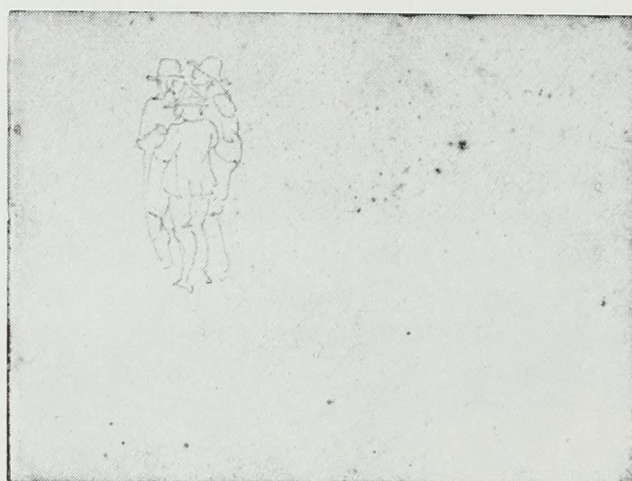
Antagelig S. Maria del Popolo's kuppel og kampanile, en 1877 nedrevet bastion ved Porta Flaminia og spidsen af obeliskens på Piazza del Popolo, set fra Via Flaminia.

32. F. o. bygning med to skrå støttestøtter, to porte og en niche. Derunder brøndmunding med kannelurer. Nederst en siddende læsende kvinde med tildækket hoved. Blyant.

Kvindeskikkelsen efter sibylle t.v. i Giulio Mazzoni's freske i Cappella Teodoli, S. Maria del Popolo, Rom, lunetten mod vest. Den øvrige del af fresken gengivet i skitsebogen kat. 12.

Side 33 blank.

34. Gruppe på tre mænd, den ene med trekantet hat, de to andre med bredskyggede hatte. Blyant.

35. Hoveder og skuldre af to engle. Blyant.

Efter detalje i maleri af Pasquale Rossi (1641-1725): Kristi dåb. Cappella Pallavicini, S. Maria del Popolo, Rom. H. 219 cm, b. 150 cm.

La Mostra del Settecento a Roma, kat. nr. 563, Rom 1959.

36. To stående, draperede figurer. Blyant.

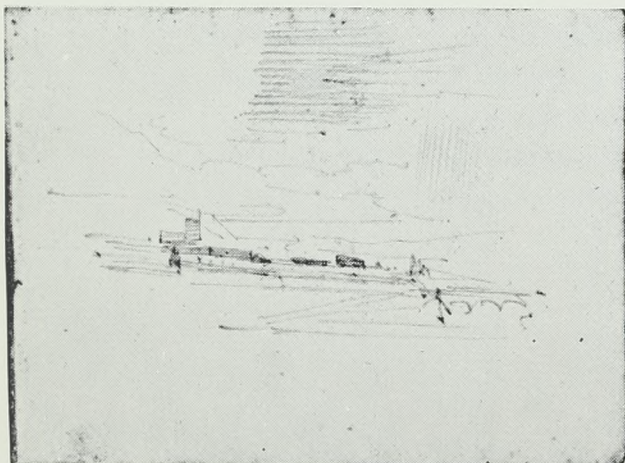
Efter romerske skulpturer. Statuen t. h. tidligere i Palazzo Giustiniani.

Galleria Giustiniana del Marchese Vincenzo Giustiniani. Venezia ca. 1760? I, pl. 25.

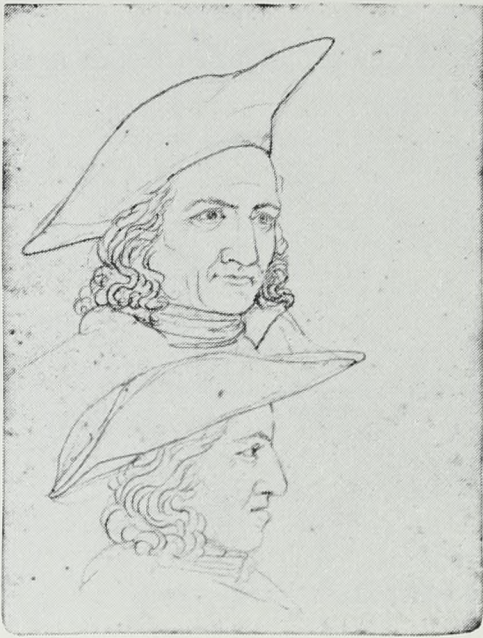

37. Stående ung mand i kappe og kort chiton tørrer øjet i kappen. Lanse i venstre haand, sværd ved siden. Blyant.

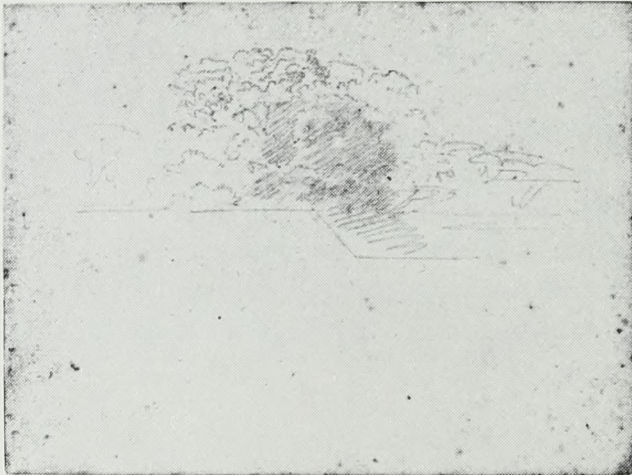
Efter relief fra romersk sarkofag med fremstilling af Adonis' død under jagten, nu Louvre. Indtil 1807 i Villa Borghese, indmuret i den sydlige havemur ved vestfacaden. Parisk marmor, h. 69 cm, b. 26 cm. Domenico Montelatici: Villa Borghese fuori di Villa Pinciana, Rom 1700, p. 136; Fröhner: Notice de la sculpture antique, Paris 1869, nr. 173; Carl Robert: Die antiken Sarkophag-Reliefs III, 1, Berlin 1897, pl. II, fig. II.

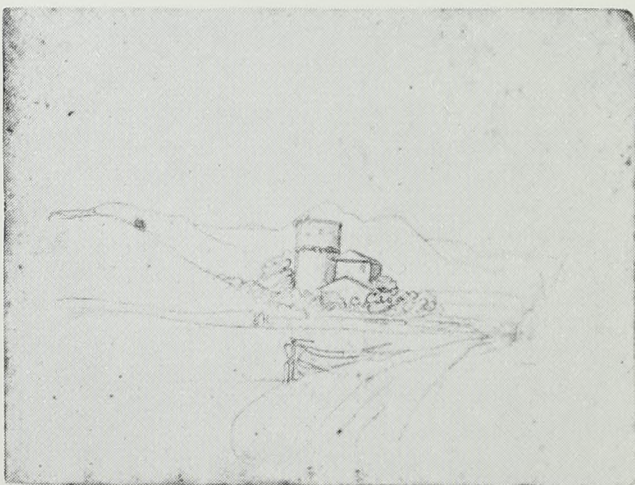
38. Landskab med akvædukt (bro?), bjerge og skyer. Blyant.

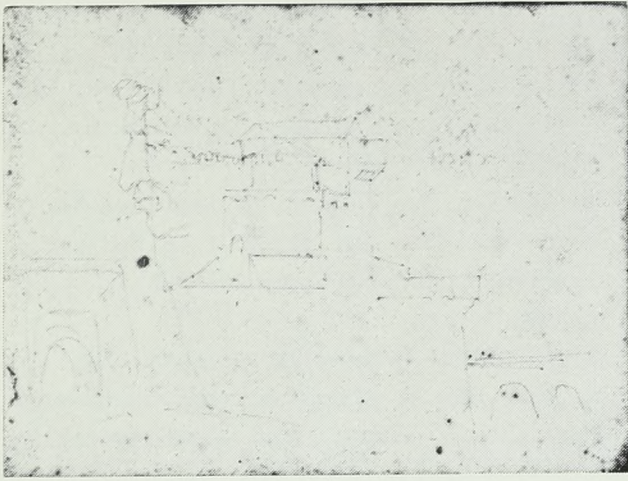
39. Foroven mandsporæet, en face mod højre. Trekantet hat, halvlangt hår, halsbind. Forneden: samme, profil t.h. Blyant.

40. Trægruppe, bag en mur (?). Blyant.

41. Cylindrisk tårn med bygninger ved siden, i forgrunden flod og vej. I baggrunden bjerge. Tor di Quinto Lazzaroni (nuværende Viale Tor di Quinto 58) og Tiberen. Ældre fotografi af stedet gengivet i Giuseppe Tomassetti: La Campagna Romana, Rom 1913, III, p. 238.

42. Parti af en bygning med murtinder, udkragende partier og buefrise. T.h. en bro. T.v. profil af mand med kraftig næse, seende nedad, samt port- eller broparti. Blyant.

Bygning, port(?) og bro fra Abbazia di Grottaferata.

43. F.o. bygning med loggia og have bag mur. F.n. en af store buer gennembrudt havemur, vandleddning og fæstningsmur med buefrise; bagved træer. Blyant.

Motivet f. n. fra Grottaferrata.

- 44 F.o.t.v. mandshoved, profil t.v., halsbind; f.o.t.h. mandshoved med stor hage, højt halsbind; i midten t.v. mandshoved, trekvart profil t.h.; i midten t.h. hoved af gammel mand, en face t.h., langt hår og skæg; f.n.t.v. kvindehoved, trekvart profil t.v., klæde svøbt om håret.

Henvisninger

1. Christoph Heinrich Pfaff: *Lebenserinnerungen*, Kiel 1854, p. 101. Thiele antager, at Thorvaldsen er kommet til Rom »med Coureren«.
2. Det kongelige Norske Videnskabers Selskab, Biblioteket, Ms. 760. Fortegnelse over den Tilvext af Bøger, som Det kongelige Norske Videnskabers Selskabs Bibliotek har fået i Årene 1863-1870, Trondheim 1871, p. 48. Hans Midbøe: *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Historie II*, Trondheim 1960, p. 123. Skitsebogen er fremdraget af professor Hans Midbøe, Trondheim, som elskværdigt har henvendt museets opmærksomhed på den. Jeg bringer Det kongelige Norske Videnskabers Selskabs generalsekretær, professor Ole Peder Arvesen, og dets chefbibliotekar, Gerhard Munthe, en varm tak for tilladelse til at publicere skitsebogen i Meddelelser fra Thorvaldsens Museum. Ligeledes takker jeg Ny Carlsbergfondet, der har muliggjort et ophold i Rom til efterforskning af romerske forbilleder. For hjælp ved identifikation af visse romerske lokaliteter takker jeg professor Carlo Pietrangeli og magister Jørgen B. Hartmann.
3. Thorvaldsen valgtes 25. marts 1822 til medlem af Selskabet.
4. Hroar Olsen: Breve til Thorvaldsen fra Jørgen Knudtzon, *Kunst og Kultur* 1915, p. 14-56. Samme: Jørgen Knudtzon, mannen og miljøet. *Kunstindustrimuseet i Oslo, Årbok* 1932-33, p. 35-52. Else Kai Sass: *Thorvaldsens Portrætbuster I*, Kbh. 1963, p. 243-254.
5. I brev til historikeren, professor Jens Møller, Rom 28. februar 1823. Breve fra P.O.Brøndsted 1801-33, *Memoirer og Breve XLVII*, Kbh. 1926, p. 149.
6. Thorvaldsens dagbog 1797, Thorvaldsens Museums arkiv: »2 tomer af Krebel Reisebeskri...«.
7. Trykt i *Minerva* Januar 1799.
8. Hans Geller: *Die Bildnisse der deutschen Künstler in Rom 1800-1830*, Berlin 1952, fig. 433-36.
9. Otto Baisch: *Johann Christian Reinhart*, Leipzig 1882, p. 103. Sigurd Müller (Thorvaldsen, Hans Liv og Værker, Kbh. 1893, p. 38) nævner von Rohden blandt Thorvaldsens venner fra de første romerår og citerer i *Politiken* 25. april 1901 oplysninger om Thorvaldsen, som han har fået mundtligt af von Rohden i dennes sidste leveår.
10. Jvf. tegning af den såkaldte Raffaels villa i Villa Borghese. Betegnet 1798. *Kunsthalle, Bremen*, Z. 49/234.
11. J.L.David, *Roman Album Folio 10 b*. Fogg Art Museum, Harvard University, Grenville L. Winthrop Bequest.
12. Madeleine Rocher-Jauneau: *Chinard and the Empire Style*, *Apollo*, September 1964, p. 223, fig. 7.
13. W.G.Constable: *John Flaxman*, London 1927, p. 35. Brev fra Flaxman til maleren George Romney 12. sept. 1792. Flere af disse antikker var i Thorvaldsens studieår allerede i Louvre, men fandtes tilgængelige i Rom som afstøbninger.
14. Formentlig identisk med det billede, der af Mariano Vasi er nævnt som »una sacra Famiglia del Bonarroti« i »la stanza del letto« i Palazzo Corsini (*Itinerario di Roma* 1791, p. 567).
15. Man fristes til at tro, at denne tegning stammer fra en langt senere tid. Maleren har besynderligt nok stor lighed med Thorvaldsen som ældre.